

Tge sistem electoral è il pli gist ed il pli adattà?

La FMR respunda dumondas centralas en connex cun il nov sistem electoral

DA MARTIN CABALZAR/FMR

1. Pertge sto il Grischun insumma midar ses sistem electoral per il Cussegl grond?

Il Tribunal federal ha constatà che la procedura da maiorz (elegids èn quels/quellas ch'han las pli bleras vuschs) che vala actualmain per las elecziuns dal Cussegl grond correspunda per gronda part, però betg en tuts resguards a la Constituziun federala. Betg confirm a la Constituziun èn las elecziuns en il circul electoral il pli pitschen Avras ed en ils sis circuls il pli gronds da Cuira, Tschintg Vitgs, Engiadin'Ota, Tavau e Glion. Perquai ha il Cussegl grond incumbensà la regenza d'elavurar ina missiva per adattar il sistem electoral uschia ch'el correspunda a la Constituziun e po vegnir applitgà gia tar las elecziuns da 2022.

2. Da principi stattan a disposiziun trais models: maiorz (model A), proporz (model C) e sistem maschadà (model C). Qualas èn las differenzas?

Model A maiorz:

Tar il sistem da maiorz vegnan las persunas che cuntanschan las pli bleras vuschs elegidas. Per regla candideschjan persunas che vegnan nominadas u sustegnidas da partidas. Mintga circuit ha il dretg d'in sez en il parlament. Tar questa varianta propona la regenza da divider ils circuits memia gronds en pli pitschens. Quai pertutgass: Cuira, Tschintg

Vitgs, Engiadin'Ota, Razén, Tavau e Glion. Ils circuits memia pitschens sco Avras, Valragn e Belfort fissan eventualmain da pigliar ensemen.

Model C proporz dubel:

Tenor quest sistem vegnan ils sez en il parlament repartids primarmain tenor il dumber da vuschs ch'ina partida ha fatg en l'entir chantun. In segund element da proporziunalitad (Pukelsheimer dubel) preveda plinavant in proporz er en ils singuls circuls e garante-scha che la partida ferma en il circul ha il dretg d'almain in sez en il parlament. Sco circuls electorals pon vegnir surpigliads ils 39 circuls electorals vertents, ed i dat er la pussaivladad da definir las 11 regiuns actualas sco novs circuls electorals. Betg previsas èn colliaziuns da glistas.

Model E sistem maschadà :

Il sistem E è in sistem maschadà che resguarda tant la muntada istorica dal circuls existents. El preveda che quels pon eleger vinavant tenor sistem da maiorz sco fin qua, cun excepziun dals

circuls da Cuira e Tschintg Vitgs che pudessan eleger da nov tenor ils sistem da proporz. Ils ulteriurs circuls memia gronds per il maiorz sco Engiadin'Ota, Tavau Razén e Glion vegnissan spartids, ils circuls memia pitschens Avers ed ev. Valragn e Belfort vegnissan unids. En consequenza da questas midadas dessi da nov 43 stagl 39 circuls electorals.

3. Tge posiziun prenda la regenza?

Oriundamain aveva la regenza favurisa il model C dal proporz dubel per uschia avoir in sistem electoral durabel che tegnia quint dals svilups futurs. La consultaziun ha dentant mussà che trais partidas (PLD, PCD e PBD) che furman la maioritad en il Cussegl grond e la pluralitad da las vischnancas favuriseschan in sistem maschadà. Considerond quests resuns e resguardond las opportunitads da la politica reala ha la regenza preschentà ina missiva per realisar il model maschadà E. La cumissiun parlamentara per strategia e politica da stadi ha dentant renvià questa proposta a la regenza cun l'incumbensa d'er elavurar ils detagls per il model C cun resguardar ils 39 circuls electorals vertents. La regenza ha uss ademplì quest'incumbensa ed è vinavant da l'idea ch'il model C sco «model da cumpromiss» fiss anc adina la meglra pussaivladad da terminar la lunga discussiun politica davart il sistem electoral per il Cussegl grond.

4. Tge manegian las partidas da quai?

La maioritad da trais partidas represchentadas actualmain il pli ferm en il Cussegl grond (PLD 36 mandats, PCD 30 mandats, PBD 23 mandats) favuriseschan vinavant il model maschadà E, entant che las partidas minoritaras (PS cun 19 mandats, PPS cun 9 mandats e PVL cun 3 mandats) favuriseschan vinavant l'introducziun dal sistem da proporz. La fracziun da la PCD propona uss da metter tuttas duas variantas – model C e model E – a la votaziun dal pievel.

5. Tge sistem è il pli gist?

Ins na po betg pretender ch'il proporz saja a priori pli gist che il maiorz. Cundiziun è dentant che tut las vuschs hajan ina valita equivalenta tar la reparti-ziun dals mandats. Questa equivalenza n'è actualmain betg garantida damai ch'in deputà grischun sto cuntanscher en la media 1 342 vuschs per vegnir elegì. En il cumin d'Avras che ha cun ses 160 votants il dretg d'in mandat è quest princip violà marcantamain. Tenor il Tribunal federal èn elecziuns da maiorz en 32 dals 39 circuls actuals dentant confirmas a la Constituziun, damai che persunas e betg partidas hajan per la gronda part da la populaziun prioritad, damai che las relaziuns sajan là survesaivlas ed ins enconuschia per regla persunalmain ils candidats. Sulet en ils circuls gronds da Cuira, Tschintg Vitgs, Razén, Tavau ed Engiadin'Ota na saja quai betg garantì. La finala vai dentant per in cumbat per mandats e per pussanza.